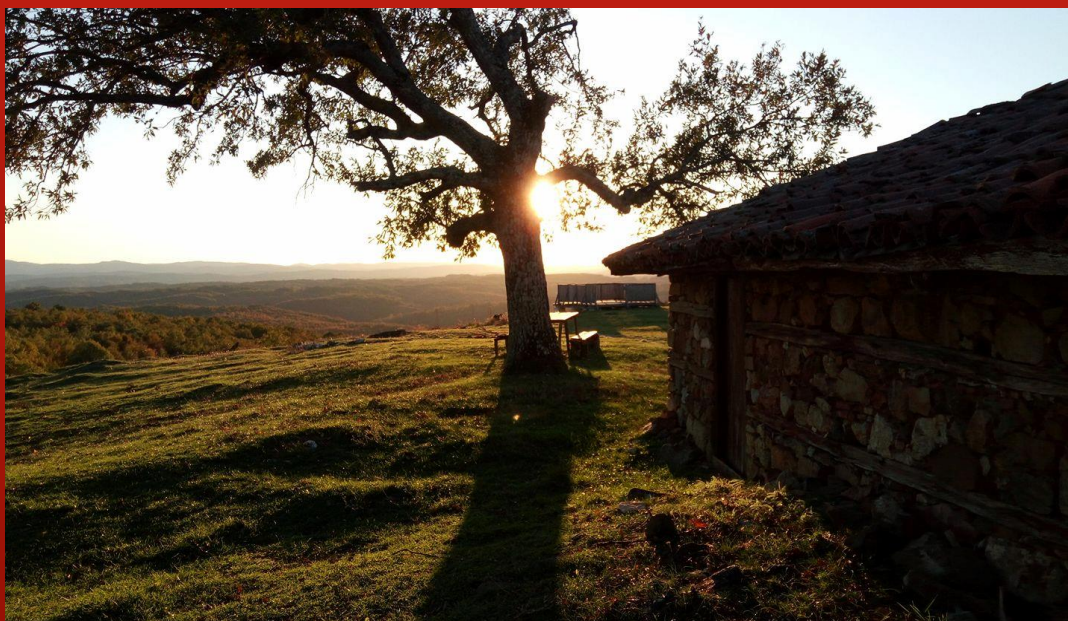

ДРЕВНИТЕ СВЕТИЛИЩА НА МИТИЧНАТА СТРАНДЖА

Изготвил *Ивелина Иванова*

- Проект: "Path of legends-establishment of new partnerships for development of sustainable cultural-historical tourism" № СВ005.1.23.107
- Програма ИНТЕРРЕГ ИПА за трансгранично сътрудничество България- Турция

В представите на траките, населявали българските земи в древността, Слънцето е Син на Великата богиня майка, известен под името Дионис. Този тракийски бог и неговата стара обредност, оставя следи в традиционната българска вяра на рупското население в Странджа. Рупско е населението на територията на днешните общини Царево и Малко Търново, Приморско и частично Созопол. Повечето реликти /останки от древността/, които определяме като част от културата на траките са документирани от етнографски експедиции от началото на 20 век. Вероятно в Странджа до най-късен исторически период се запазва значително многобройно тракийско население. Във фолклора на Странджа планина Огънят, Скалата, Слънцето и Великата богиня майка са именувани с имена на християнски светци.

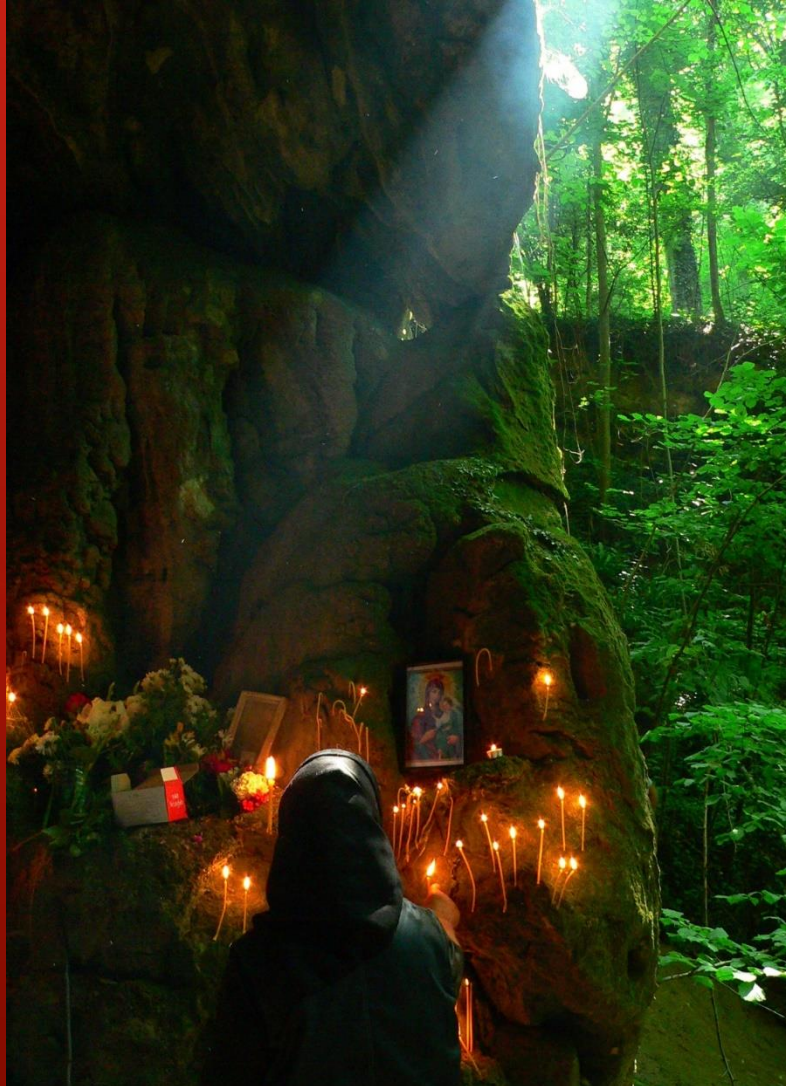

ОГНЕНАТА СВЕТИЦА НА СТРАНДЖА

Почитането на Св. Марина е един от най-големите празници в Странджа. Тази светица заема образа на Богинята майка и запазва атрибутите и – тя е господарка на змиите и живее в дълбоки пещери, управлява стихията Огън и се почита в най-горещия ден от годината – 17 юли. Има лечителски способности и помага на бездетни жени. Именно затова, Марина е била почитана и от живеещото в района турско население и до издигането на граничните съоръжения то редовно идвало на празника на светицата.

Свещените места на светицата в Странджа представляват комплекси от параклис, лечебен извор и дърво. Тези комплекси са извън селищата в ниски и усойни местности, винаги определянето им е сънувано от вярващи. В Странджа са известни две пещери на Св. Марина – Сливаровската и Стоиловската. В Стоиловската, според легендата, се е криела Св. Маринка Побаринка. Този прякор определя точно онова, което се е случвало между момите и ергените по време на нощния панагир на светицата в нейните пещери. Седмица преди деня на Св. Марина момчетата от околните села отивали да почистят пещерата, а вътре били причаквани от ергените. Придружавала ги възрастна жена, която вече не може да има деца. В пещерата идвали само лефтерки, момчетата влизали предварително или отвличали възрастната жена от входа и влизали при момчетата, а вътре ги щипели и целували.

пещерата на светицата край село Сливарово се ходи за лечение или измолване на милост по всяко време на годината, а на деня, се правят големи курбани от благодарност, на вече излекувани. От стените на пещерата капе лековита вода, в миналото е имало специално направено одърче, където се оставят даровете и се палят свещи. Пещерата е естествено образувана и по нея не личат следи от никаква обработка. В дясно от големия вход на пещерата има друг проход, но много по-тесен. Той е свързан с кръговото движение в светилището, човек трябва да влезе и излезе по различни пътища. Особено жените, които се молят за дете задължително се провират от там.

На панагира на Св. Марина цяла нощ преди денят ѝ поклонниците празнували, виели хора, палели фенери и свещи. Още с идването си, жените слагали съдове под падащите от тавана капки за да съберат аязма. За тежко болните хора е имало специално изградена постройка наричана «конака на Св. Марина» – лечението с нейна помощ задължително е свързано с нощуване на мястото.

Рано сутринта, при изгрев слънце, се принасят в жертва вречените животни, за курбан винаги се избира мъжко агне. Преди извършването на жертвоприношението те били прекадявани пред пещерата, а кръвта е оставяна да се стича по скалите в реката. Болните преспиват на мястото, измиват се с лековита вода вътре в пещерата, пият от нея, преобличат се с нови дрехи и хвърлят старите в реката за да замине болестта с тях. Искам да отбележа, че това е обедност, която се изпълнява и до днес от хора от различни етноси и религии, именно заради универсалната вяра в природните стихии – очищението с огън и вода е повсеместна древна практика.

Най-голяма сила Огнена Марина има да помага на жените, които не могат да се сдобият с рожба. До ден днешен аязмите и се посещават от семейства без деца. Такова е и поверието за Малкотърновското аязмо на светицата, където много хора са намерили изцеление. Всяка година на 17 юли се събират вярващи в обредно шествие, което носи иконата на светицата, която се измива с аязмата, раздават се пити, варят се курбани. Така странджанци пазят хилядолетните си традиции и предават знанието на поколенията си за светите места на омагьосаната Странджа планина.

СВЕТИЛИЩА ПОСТРОЕНИ ПРИ СЪНОВИДЕНИЯ И ПРОРОЧЕСТВА

Около всички странджански селища се наблюдава очертаване на свещенна територия, посредством почитането на специално избрани в миналото места, които местните наричат „манастирчета“. В наши дни тези места представляват християнски параклиси, които обаче не са църковни постройките, в тяхното построяване църквата няма нищо общо, а те не се освещават от поп. Всяко място принадлежи на т. нар. „Висия“ и неговия род. Висията е човек, който получава знак свище, знамение или съновидение, обикновено след боледуване или някакъв катаклизъм, с който знак, бог му указва къде и на кой светия да построи манастирче. Интересното е, че винаги, когато местните хора отиват да копаят за основи на тези постройките, попадат на руините на антични светилища, използват намерените архитектурни елементи и ги вграждат в новите постройките. Така построените параклиси през 18 и 19 век повтарят много древна схема на светилищата и практически я възстановяват.

Самата дума „висия“ има интересно значение, тя произлиза от името на тракийското племе на Бизите-Визите – царско жречески род, господствал над странджанските земи в древността. Оттам произлиза и титлата „Василевс“, както и много топоними в планината – старата тракийска столица Виза, с. Визица, Урдовиза и др. Висийските родове на светците и параклисите в Странджа, са всъщност старите жречески родове, които имат задължението да се грижат за култа на определено божество, да се грижат за светилището и да ръководят обредността в негова чест целогодишно. Село Заберново е едно от селата, които е запазило във времето най-много манастирчета и се знаят висийските им родове – към момента те са 9.

Параклисът Свети Георги е построен през 1912 г. от Георги Янчев. След тежко боледуване съпругата му Божка Янчева сънува мястото, на което трябва да се построи параклис. При изкопаване на основите е намерена тракийска оброчна плочка с изображение на Тракийски конник /херос/, припознат от месните като образа на Свети Георги. Градежът е каменен, покривът е изграден от турски керемиди. На храмовия празник местното население се събира, за да почете светеца, устройват се курбани и панагири. Освен оброчната плочка на мястото са намерени и няколко мраморни архитектурни детайли, вградени в параклиса.

Божейме е изграден върху основите на стар манастир. Откривател на мястото и инициатор за изграждането му е Жора Георгиева от село Заберново. Построен е през 1915г. от сина ѝ Стоян Георгиев, Панталей Иванов и Митрьо Киров. Според легендата на една чешма баба Жора си наливала вода в стомни. Покрай нея минал мечкар, който изпуснал мечката и бабата успяла да я хване за синджира, защото имало деца да не ги изяде. Бабата се прибрала в къщи и се разболяла. Старите хора ѝ казали, че трябва да преспи в черквата, тогава и се присънил светец, който и казал, че мястото на параклиса е свещено и там трябвало да се построи храм.

Света Троица е построен от Тодор Спиридонов. Според легендата, Иисус се явява в съня на Тодор Спиридонов и му заръчва да направи параклис и да го нарече Света Троица. Бил е разрушен до преди 10 години, внуците на Т. Спиридонов го издигат отново.

Параклис Света Богородица. Според легендата Баба Петкана е била болна и сънува Богородица, която ѝ казва, къде точно да започнат да копаят. Първоначално нищо не откриват и Богородица се явява отново в съня на Баба Петкана и ѝ казва да продължат. На следващия ден намират каменен антефикс с релефно изображение на жена, припознат като Богородица. Когато направили параклиса баба Петкана оздравява и живяла до 98 години. Има надпис върху вграден в зидарията камък с надпис 15 септември 1945г. За строителството му са преизползвани дялани плочи от древно светилище, вградени в архитектурата.

Параклис Свети Костадин има квадратна форма и две врати – за влизане и излизане. В параклиса са вградени специфични кръстове, които се наричат манали. Там са запазени най – старите манали в Странджа. Маналът представлява метален кръст, който се поставя в светилищата на Нестинарите. Хората вярват в силата на Свети Константин и Елена и даряват икони на параклиса за оздравяването на своите близки. По данни на местните, тук е устройван най-големия панагир на Св. Костадин в Странджа и са идвали хора от всички села.

Параклис Малка Св. Богородица е общ със село Стоилово, има две врати – за влизане и излизане. Намира се на брега на р. Велека, където се смята че е имало старо селище, от което са се заселили селата Стоилово и Заберново. При последния ремонт на параклиса под него се откриват основи на голяма стара сграда с олтар, която вероятно е църквата на старото селище. Именно заради това параклиса принадлежи на двете села.

Параклис Св. Дух. Намира се в местността Опята гора, пълна с вековни дъбови дървета. Това е свещена дъбова горичка, от която векове наред не е било разрешено отсичането на дърво или взимането на плод. По сведения на заберци, дървения материал за всички параклиси и църквата е трябвало да бъде от Опятата гора – това е било нейното предназначение. Параклиса е построен след съновидение, на мястото са открити мраморни блокове от купол на гробница или светилище, погрешно описан в миналото като долмен. Тук е открит надгробен надпис на гръцки език от римската епоха. Това е хилядолетен топос на вяра и поредния пример как старите светилища се преизползват за християнски храмове.

Параклис Св. Петка е общ със село Калово, има две врати – за влизане и за излизане. Намира се на 5 км северозападно от село Заберново и почти на същото разстояние югоизточно от с. Калово, разположен е защитената местност "Парория".

Днес на предполагаемото място за Парориския манастир се намира параклиса "Света Петка", построен през 1869 г. На няколко метра от параклиса може да се различат основите на стара черква, където вероятно е се е издигал манастирският храм.

Параклис над пещера Св. Троица, м. Котвините.

Строен е през 1870 година върху входа на естествена пещера. Влизането в нея става по каменни стъпала. На 2-3 метра от началото ѝ има опасно вертикално разклонение, по което може да се слезе само по подвижна стълба или чрез въже. На дъното му, не повече от 7-8 метра от повърхността на земята, има парчета от керамични съдове и малки локвички от кристално чиста вода. В другото разклонение, до чието дъно се стига без проблем по издълбаните каменни стъпала, също има останки от битова керамика. До параклиса “Света Троица” стоят стените на средновековна черквица, а по-настрани от нея са следите от колибарско селище.

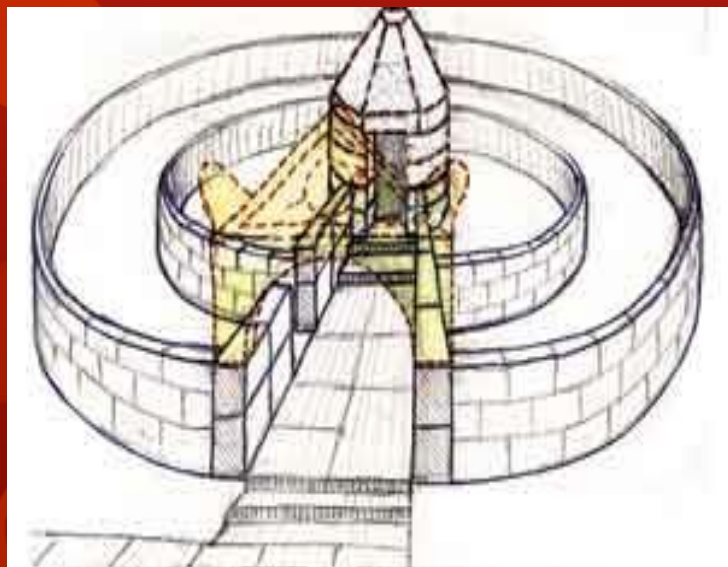
ТРАКЙСКИ КУЛТОВ КОМПЛЕКС МИШКОВА НИВА

През лятото на 1981 г. започва проучването на „Голямата могила” в м. Мишкова нива, под нея е разкрита куполна гробница. Тя принадлежи, на тракийските култови сгради под могилен насип, които в българските земи са датирани в периода 5-3 в. пр. Хр.

Куполната гробница се състои от дромос /коридор/, четириъгълна камера разположена западно от дромоса и кръгла камера.

Кръглата камера, дромосът и подовата настилка и в двете помещения са изградени от големи блокове бял, местен мрамор. За хоризонтални връзки между блоковете са използвани железни скоби залети с олово. Дромосът е бил покрит със свод граден от големи мраморни блокове. Централната кръгла камера е интересна с иновативното решение на древния строител чрез закуполяване. То е изградено от трапецовидни блокове, които отгоре са се затваряли с ключов камък. Ключовият камък не е намерен, но вероятно е представлявал пресечена десетостенна пирамида. Неговото изваждане е довело до разрушаването на покритието на гробницата.

Куполната гробница е била оградена с мраморна крепида/ограда/, висока 180см, с диаметър 25 м. Мраморен триъгълен фронтон е стоял над входа на гробницата, изобразените на него две човешки длани със слънчевия символ между тях, са най-древното изображение на почитта към Слънцето. Тук в продължение на векове е съществувал култов комплекс, който в своето развитие претърпява най-малко 2 строителни преустройства. Сградата под Голямата могила е хероон – светилище посветено на реален или митологичен тракийски цар-жрец или херой. Предполагано е, че там се е почитал бог Аполон Аулариок, както гласи намерен надпис. Мащабите на храма са повече от впечатляващи и е сигурно, че той е част от един от най-големите религиозни центрове на траките в Странджа планина.

МИШКОВА НИВА ОТ ВЪЗДУХА

ИНДИПАСХА

Едно от най-закътаните и изпълнени с тайнственост места на Странджа се намира в местността Индипасха - древно тракийско оброчище, на което всяка година, в първата неделя след Великден, се извършват поклонения и се връчат курбани.

Намира се в дълбок и усоеен дол, обрасъл с гъста букова гора, представлява огромна отвесна скала в основата на която има свещен извор.

Култът към водата е един от най-древните в човешката културна история. Някои от изворите в Странджа са притегателни не само заради чистата си вода и красивата природа, а и заради наслоените през вековете вярвания. Смята се, че водата е чудодейна, целебна, свещена. Хората вярват, че в нея обитават Висшите сили.

От незапомнени времена това място се посещава за лечение, обвито е в митологични легенди и предания от местните хора.

Според поверието ако човек измие с водата болното си място, то ще оздравее, и най-целебната сила на тази вода е в този единствен ден от годината. Говори се, че помага на слепи, сакати, на хора с язви по тялото. Тук се спазва и една от най-древните индоевропейски традиции за закачане на дрехите на болните по спускащите се от скалата лиани-така болестите са нито на небето, нито на земята, тоест – не съществуват, изчезват от този свят.

Има една легенда, която разказва как местните са открили целебната сила на този извор:

“ В едно село имало бивол, който дълги години вярно служел на стопаните си. Когато се разболял и ослепял те не го заколили, а го пуснали на свобода. След известно време той се върнал оздравял. Хората се позачудили и го прибрали. След известно време бивола се отделил от другите, а хората го проследили. Той ги отвел до една скала. В подножието и се събирала стичащата се по нея вода. Биволът се навел и потопил в нея челото си. Така хората разбрали, че водата на извора има лечебни свойства.”

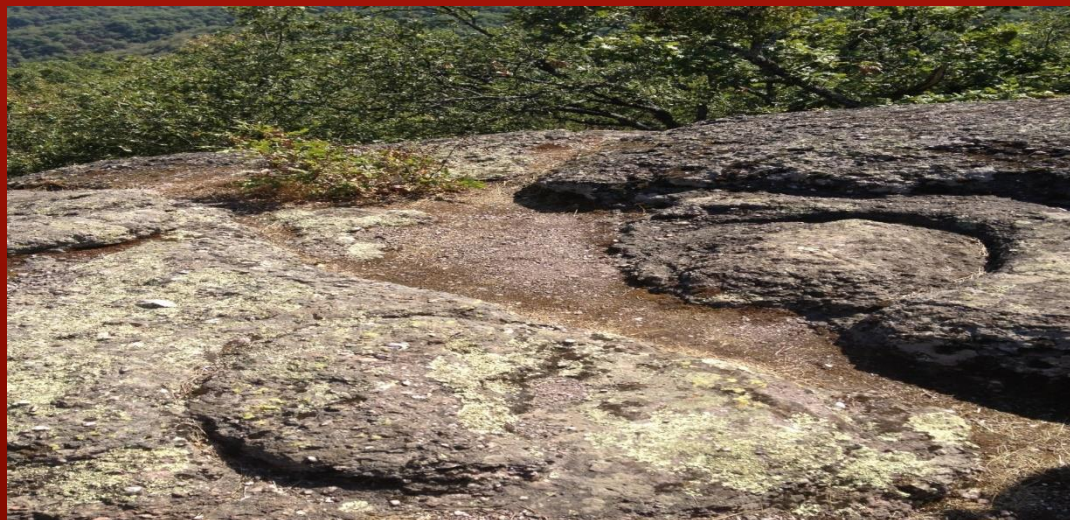
Мегалитни паметници и почитането на слънцето. Тракийско скално светилище Камъка.

В края на II хилядолетие пр. Хр., във времето на преход от бронзова към желязна епоха на Балканите и в Мала Азия възникват и се разпространяват мегалитните култури. Те са типични за цялото средиземноморие, както и атлантическите брегове на континента и се отнасят още в епохата на късния неолит. Тяхното изграждане продължава до VII в. пр. Хр, но те продължават да се използват в хилядолетията до днес с променена религиозна функция.

Произходът им се обяснява със соларно–хтоничната (слънчево–земна) религиозна вяра.

Мегалитно светилище Камъка, представлява комплекс от интересни образувания от редки за Странджа конгломератни скали. Кръгли ями с преливници, използвани за жертвеници, са издълбани почти навсякъде в скалите наоколо. В тях траките приготвят “свещено вино” и извършват жертвоприношения чрез възлияние на течности (вода, мляко, вино, мед). Върху друга скала на високо, на целодневно огрявано от слънцето място, са издълбани соларни кръгове. Траките избират точно такива места за религиозните си практики – високо в планините, където изразяват своята почит и възхвала към божествената животворна мощ на Бога–Слънце. Древногръцкият историк Ксенофонт отбелязва, че траките не градят свещени храмове подобно на източните народи , а правят своите светилища на места, където природата е достъпна, красива и внушаваща благородни помисли.

На много места скалните светилища включват естествено или изкуствено дооформени цепнатини, използвани за “провиралища”: Преминаването през тях е било практикувано като религиозен ритуал за очистване или като изпитание. Една от скалите е с формата на гъба, в чиято основа има тесен процеп. Според местното поверие ако човек успешно премине през него, се избавя от болести и беди, защото му се опрощават всички грехове. Археоастрономическите изследвания в местността Каменска бърчина през лятото на 2005 г. сочат, че около 2500 г. пр.Хр. на това място в деня на лятното слънцестоене траките посрещат изгрева на Бога–Слънце. Извършват важни за слънчевата им религиозност ритуали, гарантиращи надмогване над хаоса и осигуряване на плодородие за общността..

ДОБРЕ ДОШЛИ В МИСТИЧНАТА СТРАНДЖА!

